

PREHİSTORYA □ ARKEOLOJİ □ ESKİÇAĞ TARİHİ

ARKEOLOJİ VE SANAT

SANAT TARİHİ □ Etnografya □ NUMİSMATİK

Yıl: 14 Sayı: 54-55 Kış-Bahar 1992

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Sahibi ve Sorumlu
Yazı İşleri Yönetmeni:

Nezih BaşgeLEN

İdari Yönetim:
Bilge BaşgeLEN

Dış İlişkiler:
Arzu Kılıçozlu

Pazarlama Sorumlusu:
Necati Aksüt

Basın Danışmanı:
Engin Akyüz

Grafik Danışmanı:
Aydim Erkmen

Redaksiyon Danışmanı:
Aksel Tibet

Dizgi: Estetik Dizgi 511 34 32
Ofset Hazırlık

Sistem Ofset 520 66 27

Baskı: Gürtas Ofset

İdare Yeri

Halaskârgazi Caddesi 364/1 Şişli-İstanbul

Yazışma Adresi:

Hayriye Cad. Çorlu Apt.3/5 80060

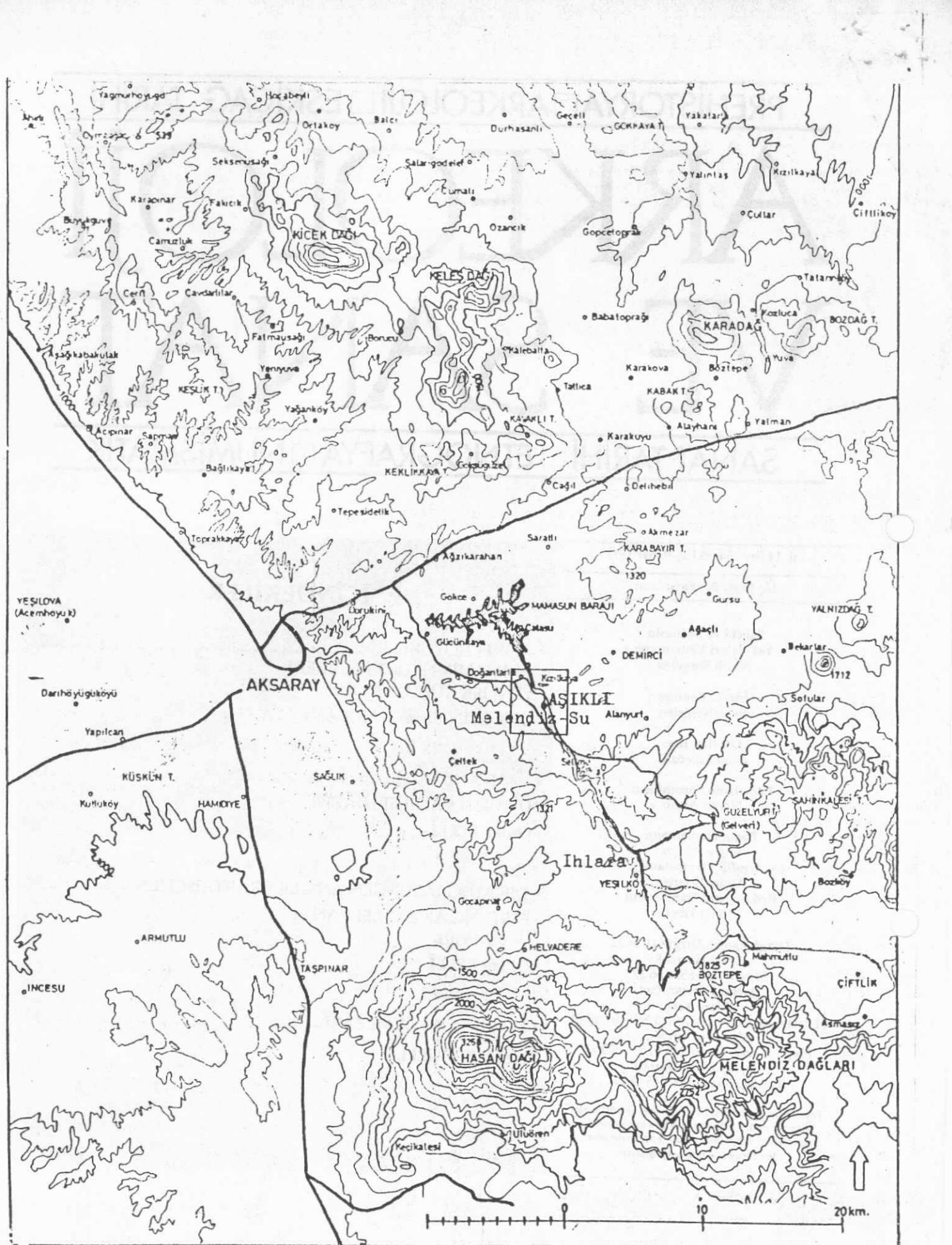
Beyoğlu-Galatasaray

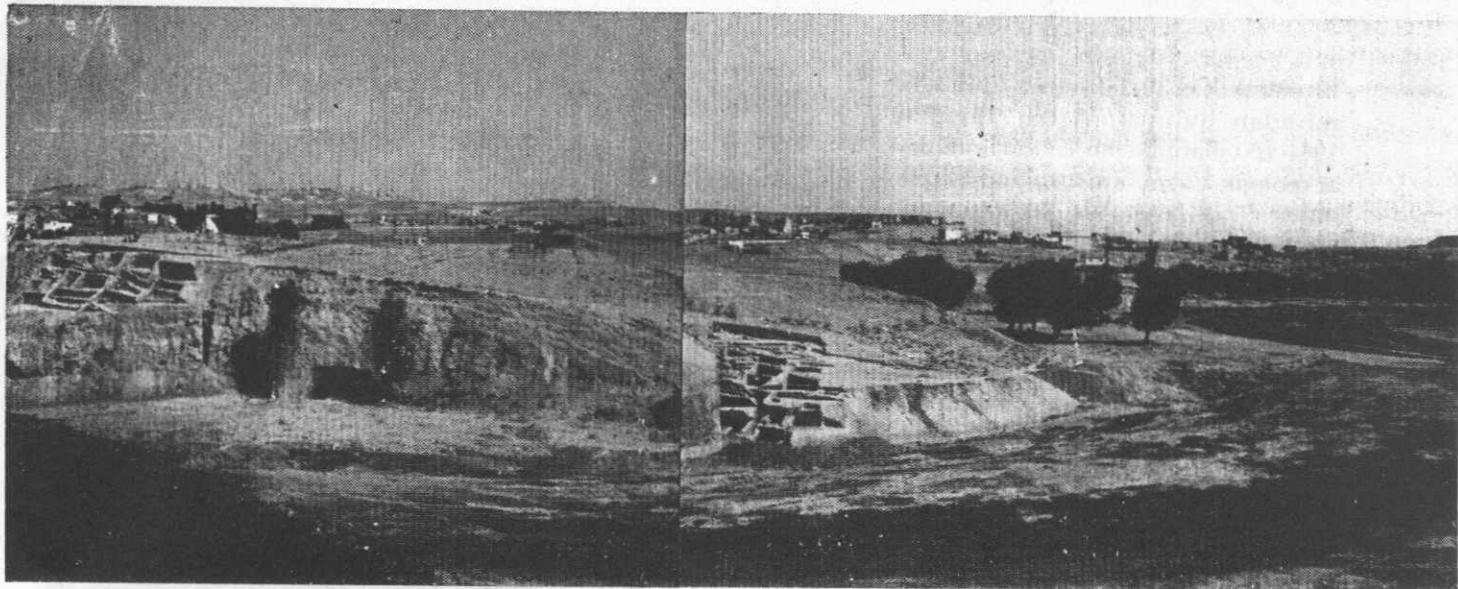
Tel: 245 68 38 Fax: 245 68 77

Yayınlanan yazılarındaki bilimsel görülüş ve dilşüneler
yazarın aittir. Arkeoloji ve Sanat bunlardan bir
sorumluluk kabul etmez. Yazı ve her türlü görsel
malzemenin yayın hakkı saklıdır.

İÇİNDEKİLER

- AŞIKLI HÖYÜK 2
AKERAMİK NEOLİTİK EVREDE
YENİ BİR KÜLTÜR MODELİ
Ufuk ESİN-Savaş HARMANKAYA
- VAN- ANZAF 13
URARTU KALELERİ KAZISI
Oktay BELLİ
- DIE AUSGRABUNGEN AN DER URARTAISCHEN 28
FESTUNG ANZAF BEI VAN
(Vorbericht)
Oktay BELLİ
- MARIFET KAYA MEZARI 30
Nezih BAŞGELEN

Resim 2 . Melendiz- Su kıyısında Aşıklı Höyük. Batıdan görülmüş 2 - 3 J - Kve 2 - 4 P- R basamaklı açmaları ve 2 M derin sondajı.

AŞIKLI HÖYÜK: AKERAMİK NEOLİTİK EVREDE YENİ BİR KÜLTÜR MODELİ

Ufuk ESİN- Savaş HARMANKAYA

1. GİRİŞ: Aşıklı Höyük, Aksaray ilinin 25 km güneydoğusunda, peri bacalarının gizemli arazisinde Melendiz - Su'yunun oluşturduğu Ihlara vadisinin başladığı Selime'den 4.5 km kadar uzakta, Kızılkaya köyü sınırları içindedir (res. 1). Aksaray - Nevşehir karayolu'nun doğusundan ayrılarak Ihlaraya giden yeni bir asfalt yol, Doğantarla kavşağında kuzeydoğuya doğru bir sapak yaparak Kızılkaya'ya ulaşır. Köyün harman yerinin kuzeyinde Melendiz Su'yun hemen kıyısında yer alan Aşıklı, doğu - batı yönünde 230 m, kuzey-güney yönünde 150 / 240 m boyutlarında oldukça büyük bir höyüktür (res. 1, 5). kuzeyden güneye ve batıdan doğuya oldukça büyük bir eğimle alçalır (res. 2,5) . En yüksek noktasında memleket kodu 1119. 58 m'dir ve kazı uygulamalarında bu nokta ölçümler için 0.00 noktası olarak kabul edilmiş, höyük üzerinde alınan bütün yükseklikler böylece sıfır noktasının altında gösterilmiştir. (krş. res. 5-7) Aşıklı höyük kuzeybatıda ova düzleminden 15.35 m, güneyde 13. 16 m ve doğusunda uzanan Selime'ye ulaşırın köy yolu düzleminde ise 8, 22 m yüksektedir (res. 2,3,5).

Yaklaşık 35/40 dönümlük bir alana yayılmış olduğu anlaşılan Aşıklı Höyük bir yandan kuzeyinden ve batısından Melendiz- Su'yunun sık, sık yatak değiştir

mesiyle, diğer yandan traktörle yoğun bir şekilde sürülmesi sonucu oldukça fazla bir şekilde aşınmıştır.

Aşıklı Höyük Aksaray'ın güneydoğusundaki Hasandağ ve Melendiz silsilesinin çevrelediği bir çanak içinde volkanik kayaçların özellikle tüflü bir arazinin oluşturduğu bir doğal çevrede bulunmaktadır (res. 1-2) . Bu kayalık yörede yalnız Aşıklı Höyükün kıyısında geliştiği Melendiz Su'yun dar ve verimli vadisi yer almaktadır (res. 1-2). Karasal iklimin egemen olduğu bölgede bu nedenle ekonominin ana kaynaklarını bağcılık, şarapçılık, buğday tarımı ve hayvan besiciliği teşkil etmektedir.

Tarihöncesi çağlarda Hasandağ'ın volkanik püskürmeleriyle aynı zamanda yörede Çiftlik, Tepecik gibi zengin obsidien (doğal ya da volkanik cam) kaynakları oluşmuştur (res. 1,4). Pleistosen (Buzul Çağının) sonlarında Holosen'e geçilirken Aksaray'ın bir bölümünü kaplayan Tuz Gölü'nün Aşıklı Höyükün bulunduğu yöreye kadar yayılmadığı jeomorfolojik araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır (res.1; Erol 1976) . Bu nedenle yaklaşık günümüzden onbin yıl öncelerinde Aşıklı'da ilk yerleşmeler başlayabilmış olmalıdır.

İlk olarak 1963'de Edmund Gordon tarafından bulunan Aşıklı Höyükte 1964-65 yıllarında Ian Todd tarafından arkeolojik yüzey araştırmaları yapılmıştır (Todd 1980, 39). Yüzey araştırmaları sırasında Todd höyükün kuzey ve batı yamaçlarından radyo karbon örnekleri toplamıştır. Bunların analizleri sonucunda Aşıklı höyük günümüzden 9 /10 binyıl öncelerine tarihlenemektedir. (Stuckenrath, Lawn 1969, 153; Todd 1966, 1968: 157; 1980: 149; Esin 1981: 31; Breunig 1987: 58- 59).

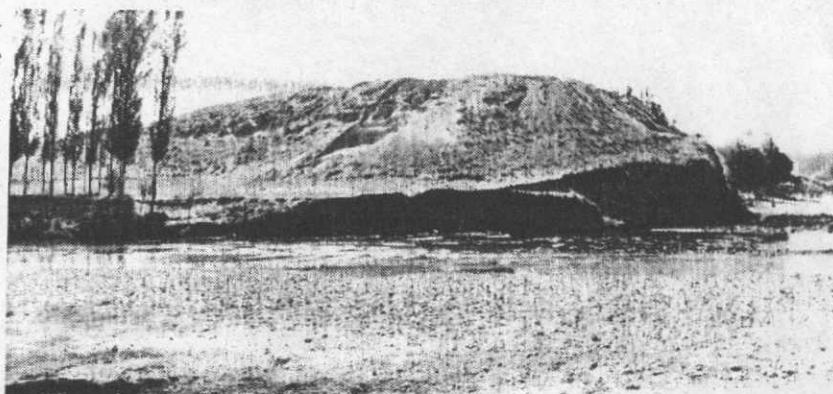
Son yıllarda Melendiz Su'yun bir koluunu teşkil ettiği Uluırmak üzerinde yapılmış olan Mamasın baraj gölünün su düzleminin yükseltilmesi kararlaştırılmıştır. Baraj gölünün seviyesi yükseldiğinde Aşıklı Höyükün 1109.22 m kodunun altında kalan kısımları su ile kaplanacaktır. Bu yüzden 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı öğretim üye ve yardımcılarından oluşan bir ekiple Aşıklı Höyük'te kurtarma kazıları başlatılmıştır (Esin 1991). Kazılar Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün, ODTÜ TEKDAM'IN ve İ.Ü Edebiyat Fakültesinin parasal destekleri ve işbirlikleriyle gerçekleştirilmektedir.

2. KAZILAR:

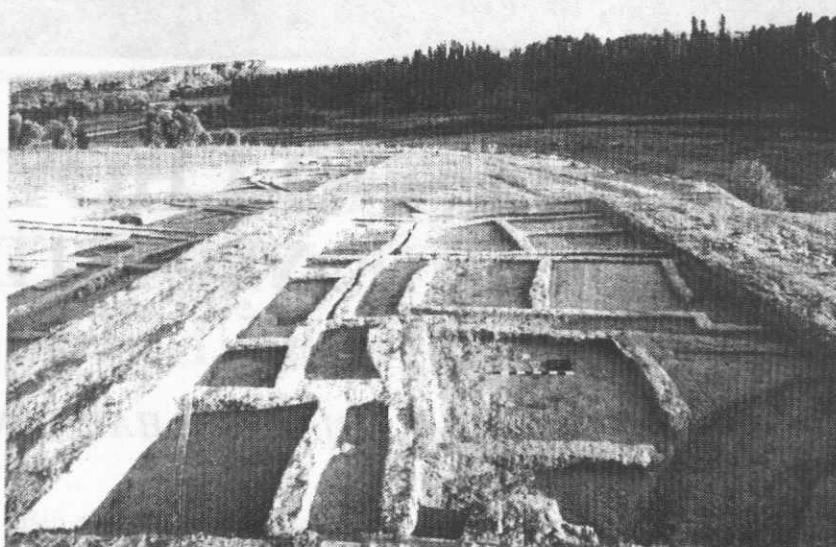
1989 - 90 yıllarında yaklaşık 1300 metre karelük bir alanda yürütülen kazılarda Aşıklı Höyükün Akademik Neolitik Evreye geçiş dönemi için yeni bir kültür modelinin temsilcisi olduğu anlaşılmıştır.

1989 yılında biri kuzey, diğer ikisi höyükün batı yamaçlarında olmak üzere 3 basamaklı açmada çalışılmış, buna ek olarak 2 derin sondaj açılmıştır (res. 2-3, 5-6, 11; 4 H - F, 2-3 J - K, 2 - 4 P - R, 2 M açmaları). Bu derin sondajlardan birisi güneybatıdaki 2 - 4 P - R basamaklı açmasının uzantısı şeklinde ele alınmıştır (res. 2,5 - 6). 1990 yılında kazıları daha çok höyükün tepe düzüğünde yoğunlaştırılmış, kuzeydeki 4 H - F basamaklı açmasında bir derin sondaj daha yapılmış ve ayrıca höyükün güneyinde 17 S açmasında da çalışılmıştır (res. 3-10)

Henüz açmalar arasında tam bağlantı kurulmadığından höyükte tabakalaşmanın durumu kesinleşmemiştir. Ayrıca tabakalarda ele geçen mimarlık kalıntılarının yapılışma süreci ve yerleşme düzeni ile ilgili

Resim 3 Aşıklı Höyük. Kuzeyden görünüş. 4 F-11 basamaklı açması.

Resim 4 Aşıklı Höyük. Tepe düzliğinde 4 - 5 J- K açmaları. 2. tabaka kerpiç yapıları. Arka planda volkanik Hasandağ'ın silueti.

ancak gelecek yıllarda kazıların genişletilmesiyle aydınlatılabilecek bazı sorunlar vardır. Bunlardan en önemlisi ele geçen yapıların tabakalardaki yerleşme alanlarında yatay bir düzlemede mi yoksa teraslar şeklinde mi düzenlenmiş olduğunu açıklanmasıdır. Bir diğeri ise tabakalaşmada dikey bir stratigrafinin yanında yatay bir tabakalaşmanın var olup olmadığı konusunun aydınlatılmasıdır.

Buna karşın şimdilik, geçici olarak yukarıdan aşağı kuzeydeki 4 F - H basamaklı açmasında 9 tabaka, kuzeybatı 2 - 3 J - K basamaklı açmasında 4 tabaka ve güneybatı 2 - 4 P - R basamaklı açmasında da 4 tabakadan söz edilebilir (res. 2,5 - 7, 11). 1990 yılında tepe düzüğünde ise kısıtlı alanlarda yukarıdan aşağı 5 tabaka izlenmiş bunlar içinde en geniş olarak 2. tabaka gün ışığına çıkarılmıştır (res. 4 - 10). Diğer yandan 1989 yılında kazılan güneybatı basamaklı açmasının 2 P-R plankalarindeki uzantısında ve 2M açmasındaki derin sondajlarda ova düzleminin ve Melendiz - Su seviyesinin altında hala kültür toprağıının devam ettiği görülmüş-

tür.(res. 5 - 7); yalnızca kuzeydeki basamaklı açmanın 4 H plankaresinde 1990 yılında - 16. 03 m derinlikte ana toprağa yer suyunun içinde ulaşılabilmiştir (res. 5-7)

Tabakalardaki yerleşmeler çoğu kez 2 - 3, hatta 4 yapı evresi geçirmişlerdir. Yapılarda yenilemeler ve değiştirmeler yapılaşma süreci hakkında bir fikir vermektedir (res. 11)

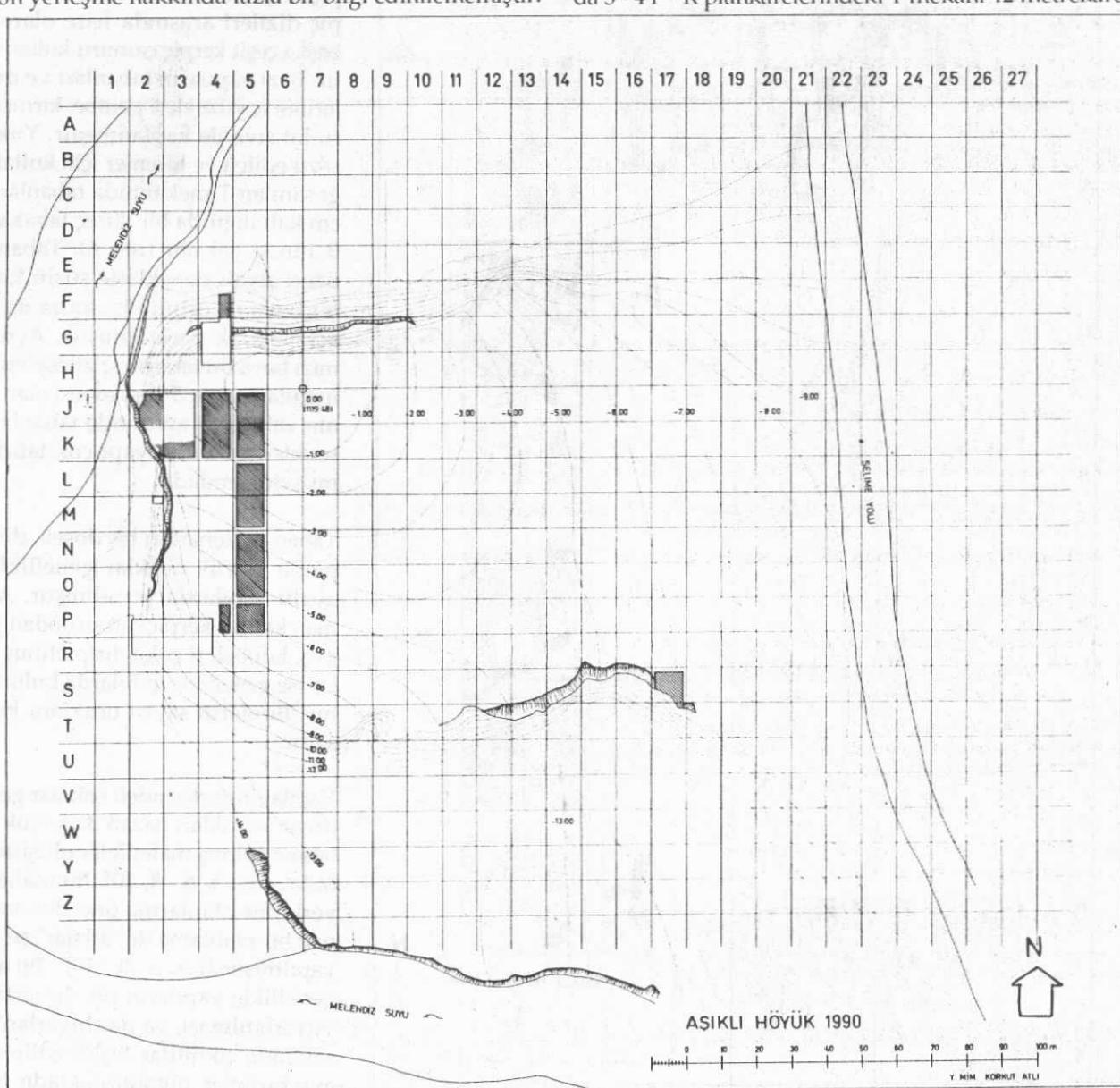
3. AŞIKLI HÖYÜK KÜLTÜRÜ:

Kazıldığı kadariyla şimdilik tabakalarda bulunan Aşaklı Höyük yerleşmelerinde bağıdaşık (homojen) bir kültür izlenmektedir.

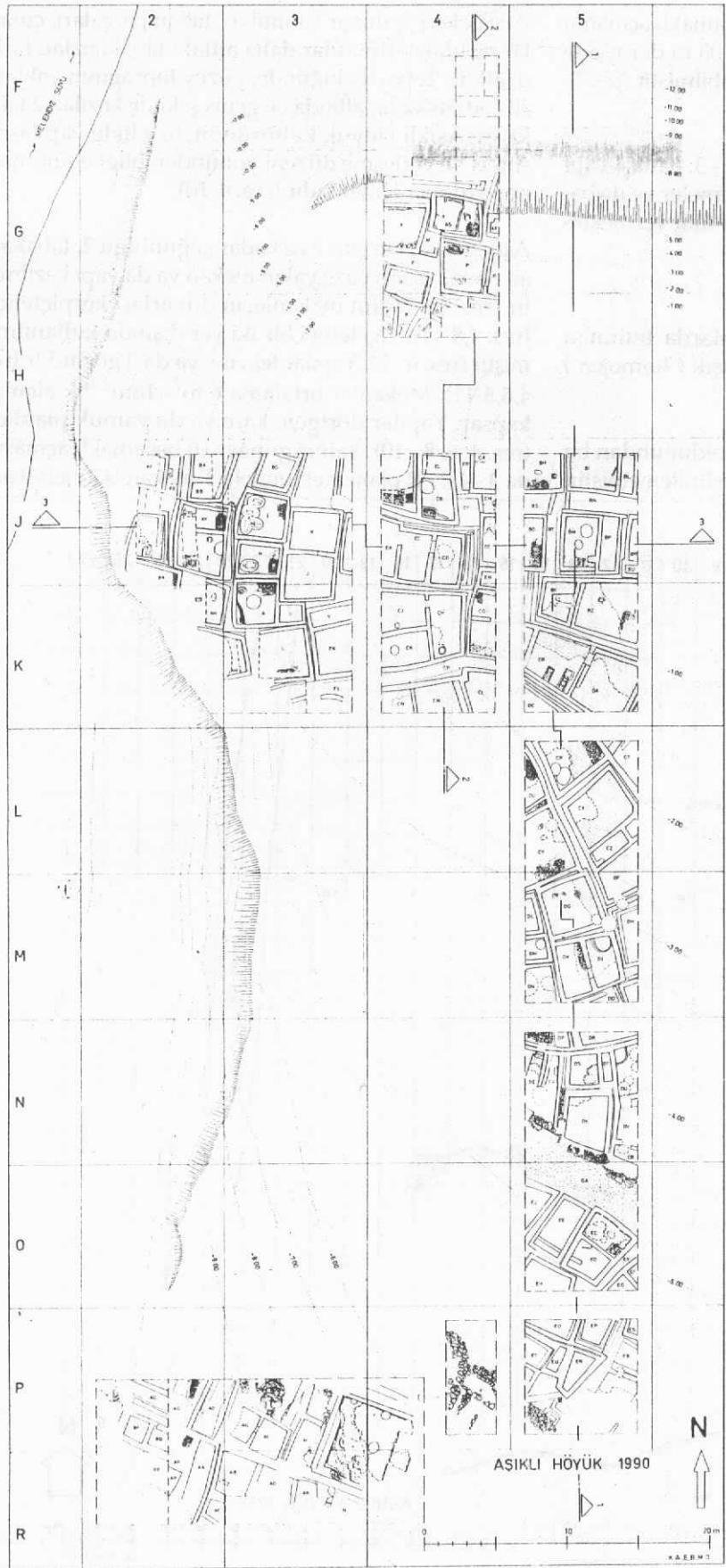
Yukarıdan aşağı 1. tabaka çok tahrip olduğundan bu son yerleşme hakkında fazla bir bilgi edinilememiştir.

Ancak kerpiç duvar kalıntıları, taban parçaları, çukurlar ve ufak buluntular daha alttaki tabaklardan farklı değildir. Tepe düzüğünde, yüzey toprağının yaklaşık 30 - 50 cm kadar altında en geniş şekilde kazılan 2.tabaka ise Aşıklı Höyük kültürünün, özellikle yapılışma süreci ve yerleşme düzeni yönünden bilgi edinilmesine yardımcı olmaktadır (res. 4-10).

Aşıklı Höyükte şimdije kadar coğunuğu 2. tabakaya ait olmak üzere yüzeye yakın mekan ya da yapı kazılmıştır (res. 6). Bütün mekanların duvarları kerpiçtendir (res. 4,8-11). Taş temel bir iki yer dışında kullanılmıştır (res. 6 - 7). Yapılar tek, iki ya da 3 gözlüdür (res. 4,6,8-11). Mekanlar ortalama 6 m^2 - 16m^2 lik alanları kapsar. Yapılar dörtgen, kare ya da yamuk planlıdır (res. 4, 6, 8 - 10). Yalnız güneybatı basamaklı açmasında 3 - 4 P - R plankarelerindeki T mekanı 42 metrekare-

Resim 5 Açıma durumı planı

Resim 6. Kerpiç yapılara ait şematik plan.

6 ARKEOLOJİ VE SANAT

lik alanı, içindeki direk delikleri ve boyalı tabanları ve duvarlarıyla hem törensel bir yapı olduğu izlenimini vermektedir, hem de şimdilik en büyük yapıyı oluşturmaktadır (res. 6). Çok gözlü yapılarda odadan odaya bölme duvarlarında bırakılan kapı aralıklarından geçilir (res: 6, 8 - 9). Ancak yapıların dışından içeri girilmesini sağlayan kapı geçitleri bulunmamıştır. Bu nedenle yapılara damdan girildiği düşünülmektedir (krş. Mellaart 1966, 173. 175. fig. 5. 6.). Mekanlarda genellikle 2 - 3 yapı evresi olduğu ve aynı duvarların yenilenerek kullanıldığı izlenmiştir (res. 11). Duvarlarda kullanılan kerpiçler çok az saman katkılıdır ve kerpiç dizileri arasında harç olarak bir başka çeşit kerpiç çamuru kullanılmıştır. Bazı yapıların tabanları ve duvarlarının iç yüzeyleri pembe, kırmızı, sarı, kil siva ile kaplanmıştır. Yukarda sözü edilen ve törenler için kullanıldığı sanılan T mekanında tabanlar 6 - 8 cm kalınlığında bir kireç tabakasının üzerinde yer alır (res. 6). Tabanların üzeri siyah beneklerle süslü kırmızı bir boyla örtülümsün, sonra da boyla ağıtlanarak parlatılmıştır. Aynı kırmızı boyla duvarların iç yüzeylerine de uygulanmıştır. 5 yapı evresi olan yapıının yalnız bir evresinde tabanlar sarı renktedir. Ancak yapı çok tahrip olmuş durumdadır.

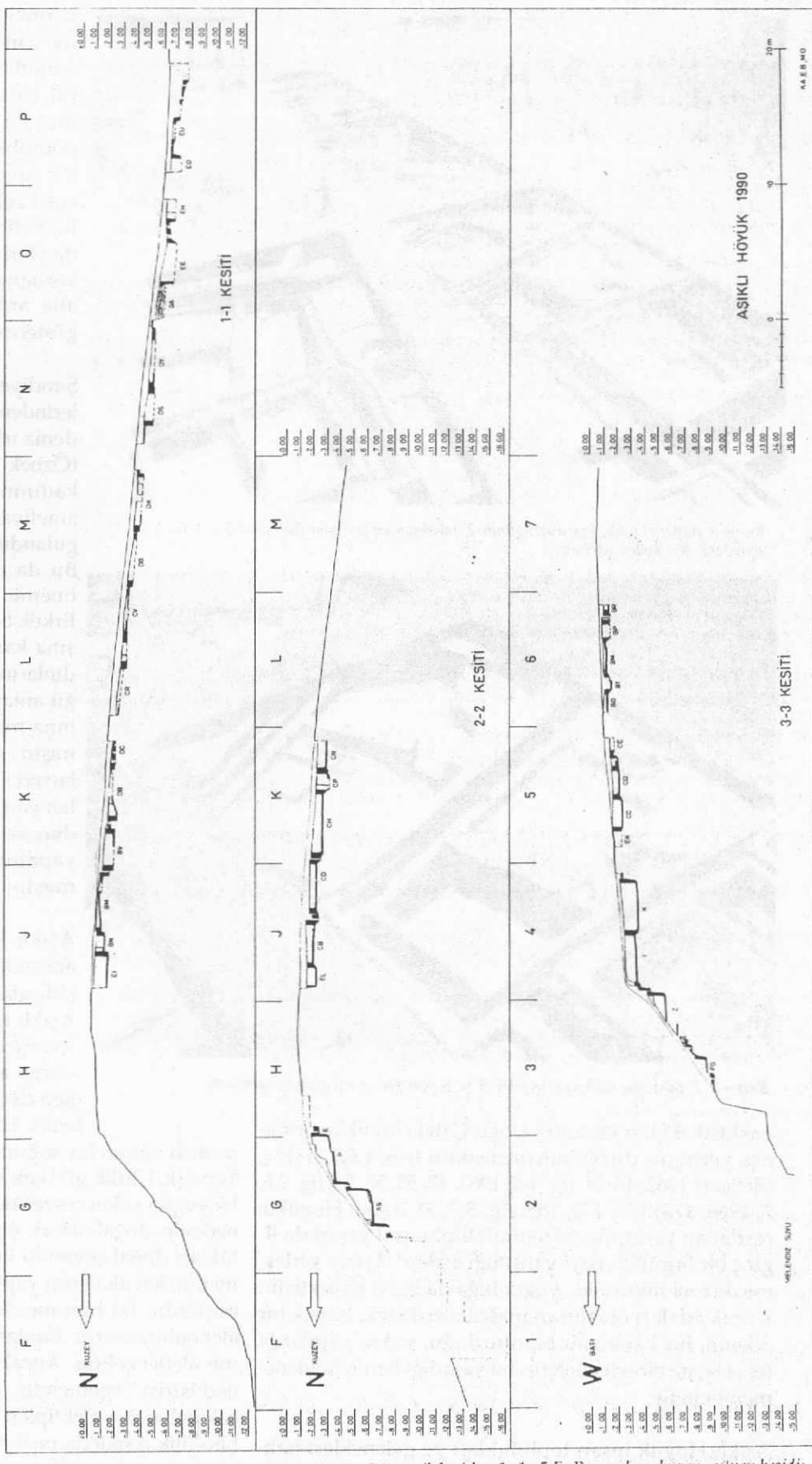
Taban ve kenarları taş döşeli, dörtgen planlı büyük ocaklar genellikle tek gözlü yapılarda yer almıştır. Az saman karışık kerpiç çamurundan yapılmış, kubbeleri çok tahrip olmuş fırınlar ise genellikle avlularda bulunmuştur. Bunların sayısı ocaklara kıyasla azdır.

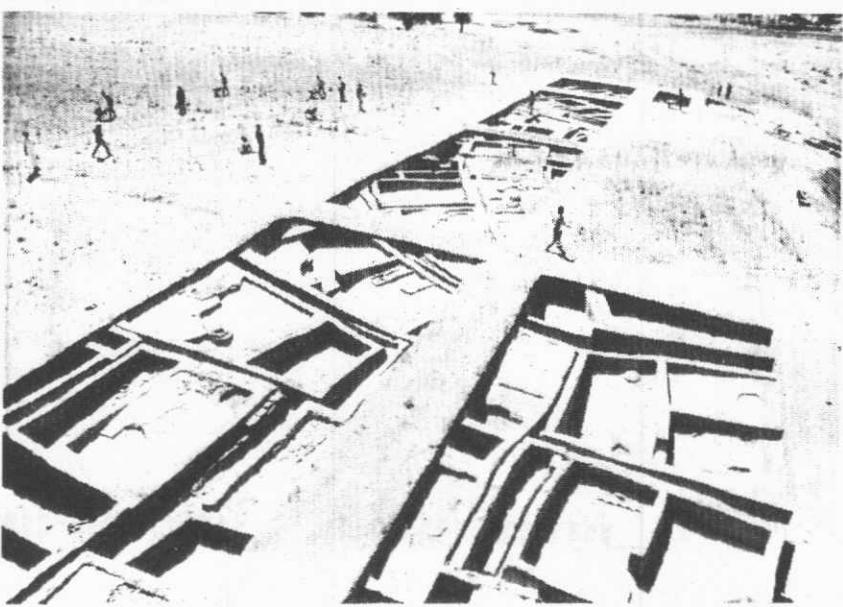
Yapılar birbirlerinden çok dar geçitler, duvar aralıkları bazan da küçük avullarla ayrılmış mahalleler oluşturmaktadır. (res. 4, 6 - 8, 10). Bu mahalleler yerleşme alanlarına önceden tasarlanan bir planlama ile "adalar" şeklinde yapılmıştır (res. 6, 8 - 10). Bu adalar genellikle yapıların bir duvarlarının yuvarlatılması, ya da duvarlarda dış şeklinde çıkışlıklar teşkil edilmesiyle ayrı birimler oluşturmaktadır (res. 6,

8-10). Mahallelerde yapılar bitişik düzende olmakla birlikte çoğulgen (agglutinat) bir görüntüde değildirler (res. 6, 8). Ufak buluntuların çoğu yapılar arasındaki duvar aralıklarında, dar geçitlerde ve avlularda ele geçmiştir. Buraları olasılıkla bir çeşit çöplük olarak kullanılmıştır. Adalar yerleşme alanına işinsal bir şekilde yayılmış oldukları izlenimini vermektedir. (res. 6, 8). Yerleşmelerde teraslamaların kullanılıp kullanılmadığı henüz kesinleşmemiştir. Ancak mahallelerde büyük olasılıkla damdan girilmiş olması böyle bir teraslamanın yerleşme içinde dolaşımı sağlama açısından varlığını düşündürmektedir (res. 6 - 7).

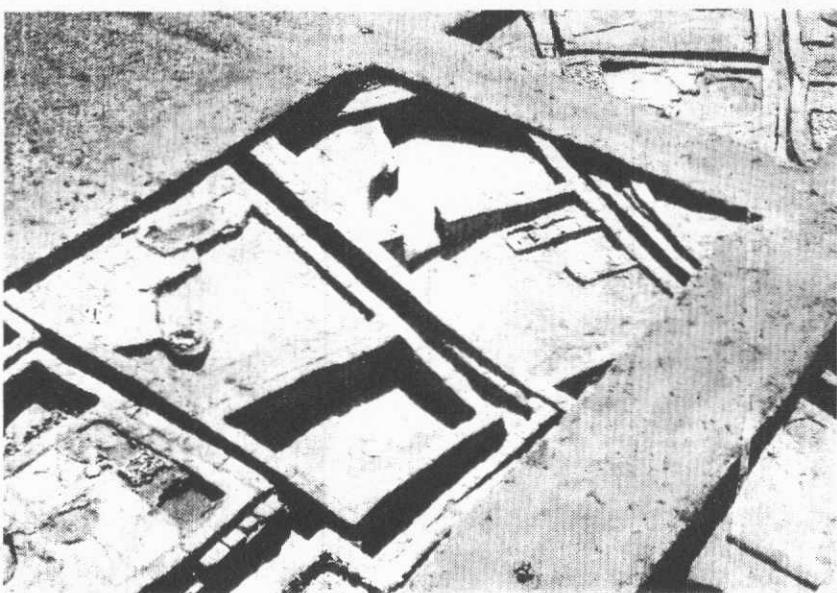
Yalnız 2. tabakada 5 N - O açmalarında içi çakıl döşeli bir sokakın yerleşmesi kestiği gözlenmiştir (res. 6). Sokakın güneyindeki yapıların içinde bulunduğu tabakanın toprak dolgusunun dokusu 2. tabakanından farklıdır. Sokakın güneyindeki mahallelerdeki yapılar bu nedenle 3. tabaka yerleşmesine ait olarak kabul edilmiştir (res. 6 - 7). Eğer bu doğrusa Aşaklı'da yukarıdan aşağı bir tabakalaşmanın yanında yatay düzlemde de bir tabakalaşmanın varlığı söz konusu olacaktır (res. 6 - 7; 5 N - P açmaları). Bu kesimde 3. tabaka yapılarının altında daha iki ayrı tabaka saptanmıştır.

Aşağıda uygulanmış olan yerleşme düzeni

Resim 8 Aşıklı Höyük, tepe düzligiinde 2. tabakaya ait yerleşme düzeni. 4-5 J- K ve 5 I - N açmaları . Kuzeyden görülmüş.

Resim 9 2. tabakaya ait kerpiç yapılar. 5 J - Kaçmaları. Kuzeybatıdan görülmüş.

yaklaşık iki bin yıl sonra Doğu Çatal Höyük'te rastlanan yerleşme düzeninin öncüsüdür (res. 4,6,8,11; krş. Mellaart 1962, 46-48, fig. 4-6; 1963, 47, 55, 57, 58, fig. 2,5, 7; 1966, 173, 175, 179, 185, fig. 5-7, 9). Aşıklı Höyükte rastlanan yerleşme düzeninin toplumsal yaşamda ilginç bir örgütlenmeyi yansittığı açıklıdır. Ayrıca yerleşme düzeni nüfustaki yoğunluğa da işaret etmektedir. Ancak adaları oluşturan mahallelerde tek, büyük bir ailenin, bir kabilenin mi oturduğu, yoksa yapılarda tek, tek, az bireyli ailelerin mi yaşadığı henüz söylememektedir.

Aşıklı Höyük insan toplulukları ve gelenekleri hakkında ele geçen mezarlardaki iskeletler kısmen bilgi

vermektedir. Aşıklı'da ölüler yerleşme içinde gömülmüşlerdir. Bireyler konutların tabanları altına açılan toprak çukurlara, bacakları karna çekilmiş, bir yanlarına yatırılmış şekilde gömülmüşlerdir. Gömütler ya tek, tek bireyler ya da kari-koca, ana - çocuk (bebek) olarak ikili gruplar şeklinde döktür. Bu da Aşıklı topluluklarının ölümünden sonra bir başka yaşamın varlığına inanmalarının yanında bir aile anlayışının da bulunduğu göstermektedir.

Şimdiye kadar bulunan insan iskeletlerinden iki erişkin erkek bireyin Akdeniz ırkına ait olduğu saptanmıştır (Özbek 1990). Bebeği ile gömülü bir kadının kafatasında en eski beyin ameliyatının ("trepanation"un) uygulandığı kanıtlanmıştır (Op. cit. 99). Bu da özellikle tıp tarihi için çok önemli bir belge oluşturmaktadır.. Erkek bireylerden bazılarının 56 yaşına kadar yaşadığı buna karşı kadınların 18 - 22 yaşlarında ölçü anlaşılmıştır (ibid.). Ölülerin yanına mezar armağanları bırakılmıştır. Ancak genelde kadın mezarlarında kolyelere ait oldukları saman yarı soylu, ya da degersiz taşlardan ve yumuşakça kabuklarından yapılmış çok sayıda boncuk bulunmuştur (res. 12).

Aşıklı kültürünü belirleyen öğeler arasında alet endüstrileri ve diğer çeşitli ufak buluntular da önem taşır. Aşıklı Höyük kültürü alet endüstrileri içinde ilk sırayı sayısal çoklukla vurgu tekniği ile yapılmış olan obsidien alet endüstrisi alır. (res. 13). Volkanik Hasandağın püskürmelere sırasında oluşan lav soğumaları sonucu meydana gelen Tepecik, Çiftlik gibi çok sayıda obsidien yatağı Aşıklı Höyük yakını çevresinde bulunmaktadır (res. 1). Bu nedenle, doğal olarak Aşıklı'da yaşayan insan toplulukları doğal çevrenin kendilerine sunduğu bu ham maddeden aletlerini yapmak için fazla yararlanmışlardır. İki kazı mevsiminde 22 000 adet obsidien alet bulunmuştur. Bunlar içinde yonga üzerine yapılmış aletler çoktur. Ancak gene de Aşıklı'da "dilgi alet endüstrisi" egemendir. Uçların varlığına karşılık en çok kullanılan alet tipleri yonga ve dilgi kazıcılardır. Simdilik Aşıklı'da rastlanan obsidien alet endüstrisi

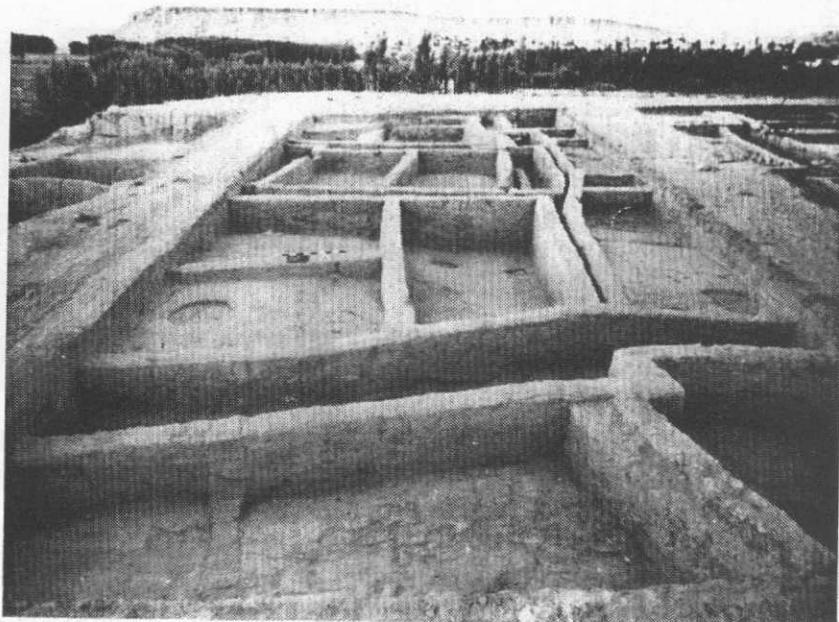
nin benzerlerine rastlanmamıştır. Yerel özellikler taşıyan bu alet endüstrisi minik aletli Mesolitik bir gelenekten uzaktır. Buna karşılık Aşıklı yontma taş alet endüstrisi Üst Paleolitik Aurignacien ve Gravettien geleneklerine çok daha yakındır ve bu endüstrilerden kaynaklandığı izlenimini vermektedir. Aletler daha çok hayvan postlarını, derilerini hazırlamakta, tabaklama gibi işlerde kullanılmış olmalıdır.

Kemik ve boynuzdan yapılmış aletler Aşıklı'nın ikinci önemli endüstrisini teşkil ederler (res.14). Çoğunluğu koyun/keçi kemiklerinden ve geyik, dağ keçisi, karaca gibi av hayvanlarının boynuzlarından yapılmıştır. "Bız" tipi aletler çok sayıda ve çeşitli boyutlardadır. Bunlar çeşitli kalınlıkta deri, ağaç, yumuşak taşları delme işlemlerinin yanında başka işlevleri de olabileceğini düşündürmektedir (res. 14).

Kemikten spatula, kemer tokaları ve toka çengellerinin kullanımı da Aşıklı'da yaygındır (res. 14). Toka çengellerinin benzerleri Anadolu'da akeramik ve erişkin neolitik evrede Cafer Höyük'te, Doğu Çatal Höyük'te, Erbaa'da, Güneydoğu Avrupa neolitik istasyonlarından Argissa Magula'da, Sesklo'da Soufli ve Nea Nikomedea'da da ele geçmiştir (res 14; Todd 1966 pl. XXVIII/b; 1980, 107, fig. 42 / 1 - 4; Stordeur 1988, 213, fig.3 / 6; Mellart 1963, pl. XXVI, 32, 52, 61; 1967, 192, fig. 101; Bordaz 1970, 61; Milojcic et al. 1962, 8 - 22, Theocharis 1973, 169, fig. 100; Rodden 1972, (1965), 98 - 99, fig. a; Esin 1981, 140, 150, 153, 163, 228).

Sürtme taş endüstrisi de Aşıklı'da oldukça büyük bir oranda temsil edilmektedir. Bunlar daha çok volkanik taşların sürtme, koparma ve oyulması, delinmesiyle işlenmiştir. Sürtme aletler arasında büyük boyutlarda ve çok sayıda havanlar, havan elli, alt ve üst öğütme taşları, el taşları sayılabilir. El taşlarının benzerlerine Çayönü'nde de rastlanmıştır (Davis 1982, 13, fig. 3.3 . , 142, fig. 3. 10.2). Silahlardan delikli topuz başları, sapan taşları fazla ele geçmemiştir. Gene sürtme taş tekniğiyle yapılmış kapların sayısı fazla değildir (res. 15).

Cılıtlı taş endüstrisini ise çeşitli boytlardaki yassı bal-

Resim 10 2. tabakaya ait kerpiç yapılar, 4 J - K açmaları. Gölneyden görülmüş.

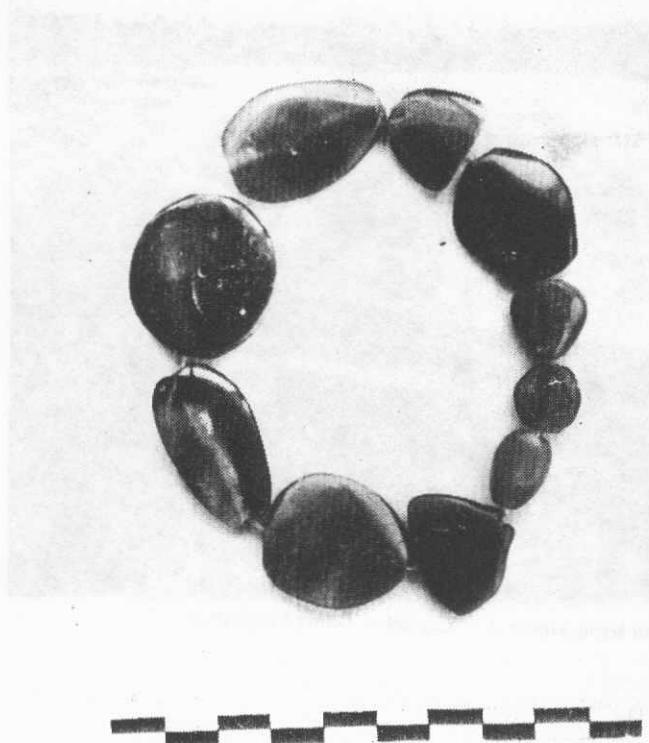

Resim 11 Kuzeybatı 2 -3 J - K basamaklı açması, 2- 4. tabakalar.

talar ve uç düzeltici gibi aletler temsil eder.

Kabaca şekillendirilmiş hayvan figürinleri Aşıklı Höyükte toplum yaşamında bunların önemli bir yeri olduğunu gösterir. Hayvan figürinleri az pişmiş kilden yapılmışlardır. Bunların bazı benzerlerine ise Nevalı Çori'de rastlanmaktadır (Schmidt 1988 199, fig. 15, 3.4).

Aşıklı Höyükte yaşayanların besin ekonomisinde en önemli kaynak hayvansal proteindir. Kazıda bulunan hayvan kemiklerinin sayısal çokluğu bunu kanıtlar. Arkeo - zooloji uzmanımız Dr. Buitenhuis'e göre en

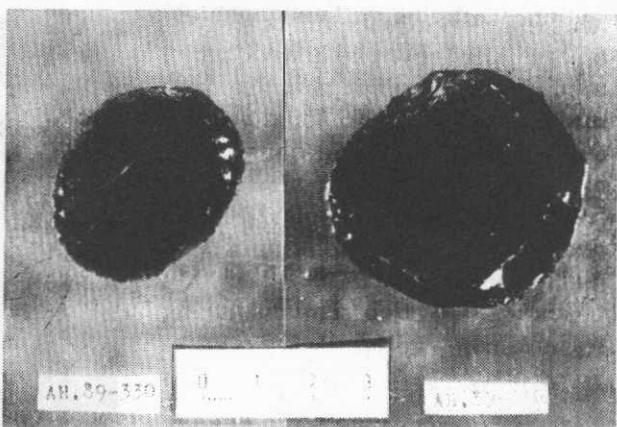
Resim 12 Akik boncuklar

çok koyun/keçi, sonra sırası ile sığır ve domuz etinden yararlanılmıştır. Bunlarla birlikte kırmızı ve alaçayık, karaçay, yaban eşegi, tavşan, çeşitli kuşlar da avlanan hayvanlardır arasındadır. Hayvanlar içinde yalnızca koyun ve keçi olasılıkla ön - evcilleştirme aşamasındadır (krş. Payne 1985).

Arkeobotani uzmanımız Dr. Woldringe göre Aşıklı'da bitki kalıntıları içinde en çok *celtis*, yabani bakla ve çeşitli çayır otları ele geçmiştir. "Emmer" buğdayına ait taneler çok azdır. Bu da Aşıklı'da yaşayan insanların topluluklarının burada yerleşmelerinin nedeninin tarımından çok Melendiz - Su vadisinde yıl boyunca, sürekli olarak ve bol miktarda bulunan av hayvanlarından kaynaklandığını göstermektedir. Şimdiye kadar kabul edilen, sürekli yerleşmelerin başlaması için tarıma geçirilmesinin en önemli koşul olduğu ilkesinin Aşıklı toplulukları için geçerli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumla Aşıklı Höyük yerleşik yaşama geçiş sürecinde "yoğun avcılığa dayalı" yeni bir kültür modeli oluşturmaktadır.

Aşıklı'da çöplük ve tabaka arası dolgularda çok miktarda hayvan kemiği ve obsidien aletlerle birlikte gene çok sayıda yanmış meşe dalı parçacıkları ve "celtis" (çitlenbik) taneleri bulunmuştur.

Şimdilik elde edilen verilere göre onbinyıl öncelerinde

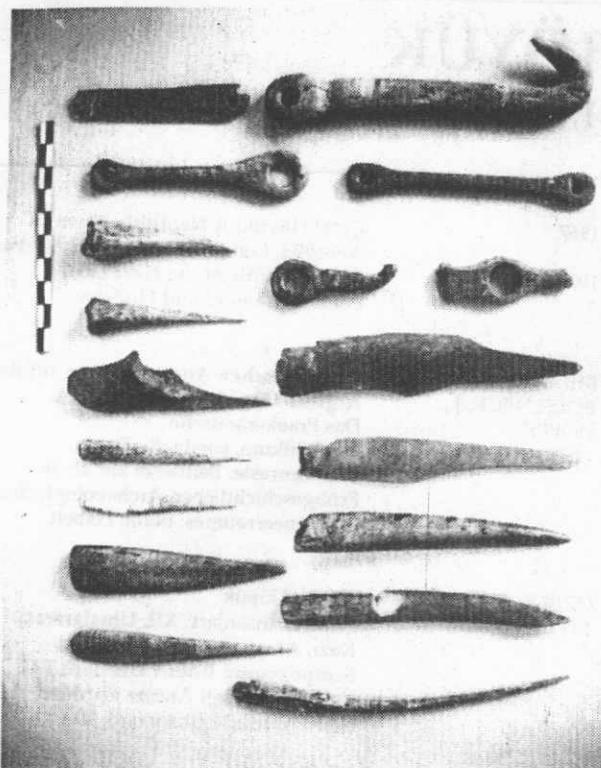
Resim 13 Obsidien kazıyingicilar

Aşıklı'nın yakın çevresinde, Melendiz - Su vadisinde çayırların yanında seyrek meşe ve çitlenbik korularının ve bol, çeşitli av hayvanın bulunduğu bir ekolojik ortamdan söz edilebilir.

Aşıklı insan topluluklarının ise en büyük uğraşları bu ekolojik ortamda herhalde avcılık, kasaplık, post, ve deri işçiliği, tabakkılı olmalıdır. Gerek obsidien, gereksse kemik/boynuz alet endüstrilerinde bu uğraşlara yönelik olarak geliştirildiği izlenmektedir. Pleistosen sonlarında Aksaray'ın içlerine kadar uzanan Tuz Gölü'nün yakın çevresinden de topladıkları et fazlası için belki bir çeşit değiş - tokuş şeklinde ticaretle Aşıklı Höyük toplulukları büyük olasılıkla tuz gereksinimlerini karşılamışlardır. Aşıklı'da yaşayanların hatta daha uzak mesafelerdeki yerleşme yerleriyle ticaret ilişkilerine girdikleri genellikle kabul edilmektedir (krş. Mellaart 1975, 33, 94). Bu ilişki Natufien ve Akeramik Neolitik A evresinde Eriha'da (Jericho'da) Aşıklı yakınındaki Çiftlik kaynağından geldiği analizlerle anlaşılan obsidien aletlere dayandırılmaktadır (ibid.). O dönemde böyle bir ticareti yapabilecek olan toplulukların yerleşikleri tek uygun yer ise Aşıklı'dan başka bir yer olmamalıdır.

4. SONUÇ

Aşıklı Höyük'te ilk yerleşmeleri kurulanlar yoğun avcı topluluklardır. Mimarlık açısından önemli bir gelişkinlik sergileyen Aşıklı yerleşme düzeni, Aşıklı'da yaşayanların büyük olasılıkla çok daha önceden bir başka yerde uzun süreli yerleşik yaşama geçmiş olduklarını düşündürmektedir. Gene yerleşmelerinin doğal çevrede bol bulunan taş malzemeden değil de kerpiçten yapılmış olması, Aşıklı topluluklarının bu geleneği başka bir yerden getirdiklerine işaret etmektedir. Buna karşın Doğu Çatal Höyük'te iki bin yıl sonra aynı yerleşme düzenebine rastlanması Aşıklı kültürünün uzun süreler İç Anadolu'da yaşamış, etkisini sürdürmüş olduğunu kanıtlar. Aşıklı Höyük'te gün ışığına çı-

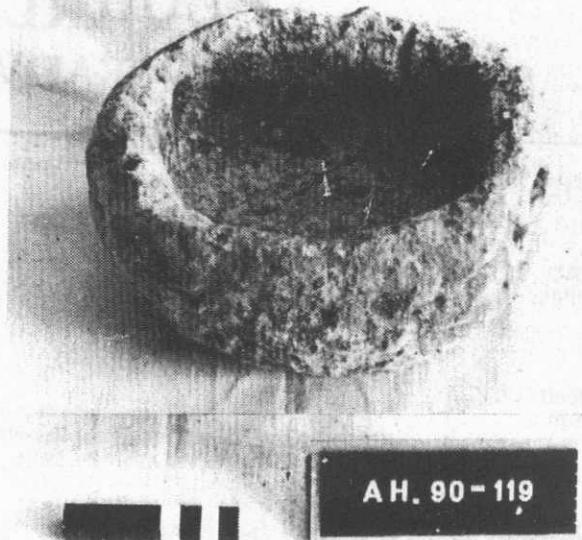
Resim 14 Çeşitli kemik aletler. Bizler, spatula, toka ve toka çengelleri

kırlan yapılar, burada gerçekleştirilmiş olan yapışma süreci ve yerleşme düzeni mimarlık tarihi açısından ilk planlı yerleşmelere örnek teşkil ettiği için ayrı bir önem kazanmaktadır.

Obsidien alet endüstrisi yerel karakterler taşımaktadır ve şimdilik daha benzerlerine rastlanmamıştır. Ancak buradaki yontma taş alet endüstrisinde Levante ve Güneydoğu Anadolu'dan farklı olarak Mezolitik'ten çok, üst Paleolitik geleneğin süre geldiği izlenimi uyankıtmaktadır. Kemik/boynuz, sürtme ve cılıtlı taş endüstrilerinde ise zaman zaman Akeramik Neolitik B ve erişkin Neolitik kültürlerde rastlanan buluntuların benzerleri Aşıklı'da görülmekte, bu, obsidien ticaretinde olduğu gibi bölgeler arası ilişkilerin uzun zaman önce başladığını işaret etmektedir.

Aşıklı topluluklarının ölü gömme geleneğine göre ölüler yerleşme içinde konutların tabanları altındaki çukurlara gömülmektedir. Kart - koca, ana - çocuk gibi çift şekildeki gömmeler onlarda bir aile anlayışının bulunduğu gösterir. Bir kadın bireyde en eski kafatası ameliyatının saptanması tıp tarihi açısından önemli bir belge oluşturmaktadır.

Aşıklı topluluklarının yaşadığı ekolojik çevrenin günümüzden önce nasıl bir ortam oluşturduğu kısmen de olsa Aşıklı'da bulunan hayvan kemikleri, bitki kalıntıları yardımıyla öğrenilebilmektedir. Bu ortamda

Resim 15 Tıften yapılmış kap.

yaşayan av hayvanları içinde koyun ve keçinin büyük olasılıkla ön - evcilleştirme aşamasında olması genetik ve mutasyon açısından yapılacak araştırmalara kaynak teşkil etmektedir. Aşıklı Höyük topluluklarının besin ekonomilerinde en büyük yeri hayvansal protein oluşturmaktadır. Ancak bitkilerden de bu arada "Emmer" buğdayından da yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak gerek alet endüstrileri, gerekse toplumsal uğraşlar daha çok avcılığa yönelikir. Aşıklı Höyük yerleşik yaşam düzeneğe geçişte, kazılarda elde edilen verilere göre, yeni bir kültür modeli oluşturmaktadır. Bu modelde yoğun ve gelişkin bir yerleşme olgusunun tarım ve çobanlığa bağlı olmadan da gerçekleşebilecegi izlenebilmektedir.

KATKI BİLDİRİMİ

Aşıklı Höyük kazısına özveri ile katkıda bulunan Anabilim dalımız öğretim üye, araştırma görevlileri ve öğrencilerine, arkeobotanik ve arkeozoolojik araştırmalar için özel bir projeyle kazıya katılan Dr. H. Woldring ve Dr. H. Buitenhuis'e ve bunu sağlayan Rijksuniversiteit (Groningen) Biologisch - Archaeologisch Instituut'un yeni ve eski direktörleri Prof. Dr. Bottema'ya, Prof. Dr. W. Van Zeist'a yürekten teşekkür ederiz. Ayrıca her türlü yardım ve ilgilerini kazımızdan esirgemeyen İ. Ü. Edebiyat Fakültesi'ne, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, ODTÜ TEKDAM Müdürlüğü'ne, TÜBİTAK AKSAY Ünitesi'ne, Aksaray ili yöneticilerine, DSİ Genel Müdürlüğü'ne, Sayın Galip AKNİL'e, Doğuş Holding ve Garanti Bankası üst düzey yöneticilerine, özellikle sayın Yücel ÇELİK'e, sayın Altın SOYLU'ya, sayın Ferit ŞAHENK'e, AKMETAL Başkanı sayın Haluk AKBAŞOĞLU'na ekibimiz adına burada teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

AŞIKLI HÖYÜK

SEÇİLMİŞ BİBLİOGRAFYA/ SELECTED BIBLIOGRAPHY

KISALTMALAR / ABREVIATIONS

- AJA : American Journal Of Archaeology
 AS : Anatolian Studies
 TAD : Türk Arkeoloji Dergisi
 UISPP : Union International de Sciences Pré historiques et Proto historiques

- BORDAZ, J. : "A Preliminary Report of the 1969 Excavations at Erbaba. A Neolithic Site Near Beysehir, Turkey" TAD XVIII 62 (1969), 59-64.
- BREUNIG, P. : C-14 Chronologie des Vorderasiatischen Südost- und Mitteleuropäischen Neolithikums. Institut für Ur- und Frühgeschichte Universitaet zu Köln, Wien, Böhlau.
- DAVIS, M.K. : "The Çayönü Ground-Stones" Prehistoric Village Archaeology in South-Eastern Turkey. (Eds. R.J. and L. Braidwood) BAR 138, Oxford, 73-174
- EROL O. : The Palaeoecology of Some Neolithic Sites in South Central Anatolia (TURKEY) Proceedings, IX. Congress UISSP, Nice (off-print)
- ESIN, U. : İlk Üretimciliğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa (G.O. 10500-7000 Yılları Arası) 11. Kültürel Sorunu, İstanbul Univ. Elebeiyat Fak. Yay. 2(31) İstanbul. Ed. Fak. Matb.).
- FRENCH, D.H. : "Excavations at Çan Hasan III, 1969-70" Papers in Economic Prehistory (Ed. H.G. Higgs). Cambridge, Univ. Press, 181-190.
- MELLAART, J. : "Excavations at Çatal Höyük. First Preliminary Report, 1961" AS XII, 41-65.
- 1963 : "Excavations at Çatal Höyük, 1962. Second Preliminary Report" AS XIII, 43-103.
- 1966 : "Excavations at Çatal Höyük, 1965. Fourth Preliminary Report" AS XVI, 165-191.

- 1967 : Çatal Höyük: A Neolithic Town in Anatolia. London, Thames and Hudson.
- 1975 : The Neolithic of the Near East. London, Thames and Hudson.
- MILOJCIC, VL., BOESSNECK, J., HOPPF, 1962 : Die Deutschen Ausgrabungen auf der Argissa Magula in Thessalien I. Das Praekeramische Neolithikum, sowie die Tier- und Pflanzenreste. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeerraumes. Bonn, Habelt.
- ÖZBEK, M. : "Aşikli Höyük Neolitik İnsanları" XII. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Bildiri Özeti. T.C. Kültür Bakanlığı Antılar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ankara, 99-100.
- PAYNE, S. : "Animal Bones from Aşikli Höyük." AS XXXV, 109-122.
- RODDEN, R.J. : "An Early Neolithic Village in Greece." Old World Archaeology: Foundations of Civilization. Reading from Scientific American (1972), 95-104.
- SCHMIDT, K.I. : "Nevalı Çori: Zum Typenspektrum der Silex Industrie und der übrigen Kleinfunde" Anatolica XV, 163-201 (Special issue on the Aceramic Neolithic in S.E. TURKEY: (SP. I AC N) Ed. J. Roodenberg).
- STURDEUR, D. : "L'Industrie osseuse de Cafer dans son Contexte Anatolien et Proche Oriental. Note Préliminaire" Anatolica XV, 203-213 (SP. I AC N) (Ed. J. Roodenberg).
- THEOCHARIS, D.R. et al 1973 : Neolithic Greece (Ed. Y. Papadopoulos) Athens, National Bank of Greece.
- TODD, Ian : "Aşikli Höyük. A Protoneolithic Site in Central Anatolia." AS XVI, 139-163.
- 1968 : "The Dating of Aşikli Höyük in Central Anatolia" AJA 72, 157-158.
- 1980 : The Prehistory of Central Anatolia I. The Neolithic Period. Studies in Mediterranean Archaeology LX. Göteborg P. Aström FORLAG.